

NHV-symposium en veldexcursie Baakse Beek

JELLE VAN SIJL, MICHEL PEZIJ EN MATTHIJS BONTE

De NHV organiseerde 13 september 2022 een symposium en veldexcursie naar de Baakse en nieuwe Vordense Beek bij de landgoederen Wildenborch en Medler in de Achterhoek. De dag bood een uniek kijkje in de keuken van strategische plannenmakerij, effectenstudies met grondwatermodellen, cultuur- en landschapshistorische speurtochten tot en met de uitvoering, met een graafmachine, in het veld. En daarnaast was er natuurlijk volop gelegenheid om bij te kletsen met collega's en bekenden. Hier volgt een impressie voor diegenen die er niet bij konden zijn.

Verslag

Ochtend: in het Koetshuis

De hartelijke ontvangst in het Koetshuis van Landgoed Wildenborch begint met koffie en heerlijke sturingkoeken. Dagvoorzitter Michiel Pezij opent namens het NHV-bestuur het ochtendprogramma, waarna vier sprekers ons met presentaties meenemen in het onderwerp klimaatadaptatie door watersysteem- en beekherstel. We maken een reis, via langetermijn strategische beleidsplannen en regiobrede studies in de Achterhoek, naar concrete uitvoeringstrajecten in de landgoederenzone van de Graafschap.

Aanpak Droogte Achterhoek

Nila Taminiau (Waterschap Rijn en IJssel, WRIJ) neemt ons mee in de nieuwe koers van het waterschap wat betreft grondwaterbeheer en de rol van beekdalen hierin. De Aanpak Droogte Achterhoek van WRIJ verbeeldt de zoektocht naar een klimaatadaptatiestrategie en is ontstaan naar aanleiding van de droge zomer van 2018.

Het is begonnen met een feitenverkenning: Wat is eigenlijk het probleem? Wat is dan de opgave die daarbij hoort? Hebben we een handelingsperspectief? Het probleem dat op ons afkomt is een grote verandering in het watersysteem, als gevolg van veranderende klimaatomstandigheden. De uitdaging daarbij is om van een fragmentarische aanpak van de afgelopen 20 jaar te komen tot een samenhangende gebiedsbrede aanpak.

De minimale opgave van 100 mm extra grondwateraanvulling die daaruit volgt is vooral richtinggevend. Daarvoor is meer ruimte nodig voor water. Welke transitie in het landgebruik past hierbij? En hoe ga je daarna om met weersextremen die voortkomen uit het veranderende klimaat? Wat gebeurt er als je het bodem-watersysteem leidend voor de gebiedsinrichting maakt? Dit is een moeilijke opgave die bestuurlijk gevoelig ligt, en alleen met een gezamenlijke aanpak tot een succes kan leiden.

Concreet is er vanuit de Aanpak Droogte Achterhoek een hele lijst mogelijke maatregelen samengesteld, waarvan de opbrengst (wateroogst) is afgezet tegen wat je ervoor moet doen (kosten per m³ of mm). Een van de uitgewerkte maatregelen is om de drainagebasis te verhogen met verschillende typen watersysteemingenrepen. In het middagprogramma van de NHV-dag bezoeken we daar een uitvoeringsvoorbeeld van: de Baakse Beek op het landgoed Medler.

Brede beekdalonderzoek Zoetwatervoorziening Oost-Nederland

Teun Spek van de provincie Gelderland heeft onderzoek laten doen naar de gevolgen van klimaatverandering voor onder andere landbouw op de zandgronden in Oost-Nederland. Hij start met een betoog om de basisinformatie over grondwaterstanden op orde te brengen. Zonder die informatie en kennis over het bodem-watersysteem die daaruit ontstaat, valt er geen beleid ten uitvoer te brengen! Daarom is eerst gezocht naar de beste en meest representatieve GxG-situatie, zowel voor de huidige situatie als bij een veranderend klimaat. Het modelbeeld uit het Landelijk Hydrologisch Model (LHM) is aangevuld en bijgesteld met het beeld uit metingen.

Vervolgens is gekeken wat de droogtestress is voor verschillende landbouwgewassen en hoe die verandert bij een gewijzigd klimaat. Wat blijkt? Er ontstaat een regionaal gedifferentieerd beeld, waar door de oogharen toch wel zichtbaar wordt dat op veel plekken een aanzienlijke klimaatopgave ligt.

Duurzaam grondwatervoorraadbeheer waarbij water meer wordt vastgehouden, het water de kans krijgt om te infiltreren en minder grondwater wordt afgevoerd door drainage is onze beste kans op een robuuster en weerbaarder bodem-watersysteem. Maar afvoer vertragen en water vasthouden: hoe doe je dat eigenlijk op regionale schaal? Daaruitvolgend is het Zoetwatervoorziening Oost-Nederland (ZON) beekdalonderzoek gestart. Dit onderzoek kijkt naar waar beekdalen en laagten voorkomen voor het vergroten van de sponswerking van een gebied, wat het effect is van de herinrichting van beekdalen op grondwaterstandverhogingen en grondwatervoorraadvorming, om welke oppervlaktes het gaat en hoe je van daaruit functies kunt (her)inrichten. En wat daarbij het wenkend perspectief voor ondernemers en gebruikers is.

Teun geeft voorbeelden van beekdalprojecten in de Achterhoek bij landgoederen de Wildenborch en Medler bij Vorden en het Korenburgerveen bij Winterswijk. De boodschap: het hoeft niet altijd groots en meeslepend te zijn, ook in kleine gebieden kun je een begin en een verschil maken, ook al kost het soms heel veel moeite en een lange adem. Ook als je maximale maatregelen neemt zul je moeten accepteren dat er voor de huidige landbouwgewassen droogteschade zal blijven optreden en dat dit kan toenemen bij een veranderend klimaat. De oproep is om de doelen van Zoetwatervoorziening Oost-Nederland (ZON) en de Kaderrichtlijn Water (KRW) meer in samenhang op te pakken en te voeden met de uitkomsten van de nieuwe KNMI-scenario's.

Watersysteemherstel Landgoederenzone van de Graafschap/Achterhoek

Wilco Klutman van Arcadis schetst het hydrologisch perspectief voor de Baakse Beek in de Landgoederenzone in het jaar 2100. De bedoeling van het schetsont-

werp is inzichten en samenhang te brengen in gebiedskenmerken (ruimte en tijd), werking van het huidige en natuurlijke watersysteem, effecten van klimaatverandering en kaders voor uitvoering en gebiedsproces. "Eerst het water, de rest komt later" zegt Wilco. Functies volgen daarbij het natuurlijke watersysteem. Hoewel een vergezicht schetsen mooie beelden oplevert, moet je ook ergens beginnen, want 'niets doen' is geen optie, aldus Wilco. Met een gebiedsgerichte aanpak is het huidige ontwateringssysteem om te vormen tot een ondiep beekdallandschap. Dit leidt tot verhoogde winter- en voorjaarsgrondwaterstanden, wat doorwerkt tot en met het droge zomerseizoen. Wat is het schaalniveau waarop beekherstelmaatregelen effectief beginnen te worden, vraagt Wilco zich af. Subregionale/substroomgebiedsschaal lijkt voor de Baakse Beek goed te werken. Daarbij is het belangrijk te beseffen dat het geen beekherstelprojecten zijn, maar watersysteemherstelprojecten! Wilco licht de aanpak per landgoed toe. Een gefaseerde aanpak lijkt een aanjagend effect te hebben, zodat steeds meer landgoederen zich aanmelden. In de praktijk begint het met kennis vergaren over het natuurlijke(re) systeem en het maken van schetsontwerpen voor het ontvlechten en natuurlijker inrichten van laagtes en het faciliteren van waterberging in iets hogere dekzandruggen.

Afbeelding 1: Uitleg van Louis Lansink in de huidige, rechtgetrokken en droge Baakse Beek bij landgoed Medler.

Middag: op pad in het vrije veld

Watersysteemanalyse en veldexcursie Baakse Beek bij landgoed Medler

Louis Lansink van Waterschap Rijn en IJssel kijkt naar de natuurlijke vormen van het landschap. Maaiveldhoogte, geomorfologische kenmerken, cultuurhistorische speurtochten en plaatselijke boringen voeden de gedachtevorming voor watersysteemherstel. Hij gaat daarbij eerst op verkenning in het veld, en ge-

bruikt hoogte-, bodem- en geomorfologische data in GIS om de oorspronkelijk beekloop te reconstrueren.

Louis houdt een pleidooi om het oorspronkelijk bodem- en watersysteem als basis te nemen voor landschapsreconstructies. De huidige inrichting dient daarbij niet vergeten te worden: die had ook een doel! De (cultuurhistorische) bedoeling achterhalen leidt dikwijls tot nieuwe landschappelijke inzichten.

Louis leidt de NHV-groep rond op het landgoed Medler, waar systeemherstel van de Baakse Beek in volle gang is. De bestaande diepe, gegraven en rechtgetrokken Baakse Beek (afbeelding 1) wordt gedempt en vervangen door een veel ondieper beekdal of stroomvlakte: de nieuwe Vordense Beek (afbeelding 2). In deze vlakte krijgen erosie- en sedimentatieprocessen weer de ruimte om een natuurlijk profiel te vormen. De bedding van de beek ligt veel minder diep, waardoor de drainerende werking afneemt en grondwaterstanden verhoogd worden. Via zijn inzicht in de werkzaamheden leren we van hem hoe door herontdekken en omvormen van bestaande structuren in de praktijk invulling kan worden gegeven aan het creëren van een klimaatrobuust watersysteem.

De dag werd afgesloten met een zonnige borrel bij het Koetshuis. De dag bood een mooie combinatie van inhoudelijk interessante presentaties en een leerzaam veldbezoek waarbij de plannen uit de ochtend in het veld gezien konden worden.

Afbeelding 2: Nieuw ontwikkelde stroomvlakte met brede ondiepe bedding van de Vordense Beek bij landgoed Medler.

Auteurs

JELLE VAN SIJL
Vitens N.V.
jelle.vansijl@vitens.nl

MICHIEL PEZIJ
HKV Lijn in Water
M.Pezij@hkv.nl

MATTHIJS BONTE
MB-WATER
matthijs.bonte@mb-water.nl

